

Könyvtári kis tükör

Világirodalom 1945—1980

A *Könyvtári kis tükör* című, ajánló könyvjegyzékeket tartalmazó sorozat új kötetének szerkesztői: *Lakatos András, Lévai Katalin, Táborossy Zoltán* és *Vajda Kornél* arra a — könnyűnek nem tekinthető — feladatra vállalkoztak, hogy a világirodalom több ezer éves folyamán azokból a műveiből adjanak értékelést és minősítést is jelentő válogatást, amelyek 1945 és 1980 között magyar nyelven megjelentek. Magasra emelték válogatásuk irodalmi-esztétikai mércéjét: amint az előszóból is kiderül, az volt a céljuk, hogy a világirodalom legfontosabb, valóban világirodalmi rangú és jelentőségű könyveinek adatait tárják az érdeklődő, eligazodást kereső olvasók elé. Szakitottak a világirodalom fogalmát leszűkítő régi, de helyenként ma is ható szemlélettel; ők valóban az egész világ irodalmára nyitnak ablakot, az esztétikai szigorúság némi enyhítésével még azokra a népekre is (például türkmének, afrikaiak), amelyeknek irodalma most van kialakulóban.

Óriási anyagból kellett tehát kiválogatniuk a 841 tétel alatt felsorakoztatott mintegy 1100 könyvet. E szám mögött azonban a gyűjteményes kötetekben szereplő drámákkal és regényekkel együtt lényegesen több mű rejlik. (A heti egy könyvet rendszeresen elolvasó embernek is csaknem negyedszázadra való olvasmány!) A bőség zavarát a szerkesztők kettős szűkítéssel próbálták enyhíteni. Egyrészt elhagyták az irodalomhoz is besorolható átmeneti műfajokat, azzal az indokkal, hogy azokat a megfelelő szakot feltáró „kis tükör”-ben megtalálhatják az érdeklődők. Helyeselhető a szűkítésnek ez a módja, de vannak olyan művek, amelyeknek a kihagyását mégis fájlatjuk. Példaként csak kettőt: a *Kalevipoeg* nélkül az ész, a *Kalevala* nélkül a finn irodalom olyan, mint a megnyirbált gyökerű fa; a népköltészet ilyen remekei — függetlenül attól,

hogy a néprajzi kis tükörben is megtalálhatók — a világirodalmi alkotásokat lajstromba szedő kötetből sem hiányozhatnak.

A szűkítés másik módjáról ezt írják az előszóban: „Elhagytuk azokat a műveket is, legalábbis nagyobb részét azoknak a munkáknak, amelyek nem igazán világirodalmi jelentőségűek. Vagyis a népszerű, ismert, de irodalmilag csekély értékű művekről nem tájékoztat összeállításunk.” Félreérthető ez az indoklás, mert azt sugallja, hogy akik kimaradtak, azok irodalmilag mind „csekély értékűek”. Holott nemcsak a népszerű olvasmánygyárosok maradtak ki, hanem a szerepeltetettek egy részénél jelentékenyebb és rangosabb írók-költők nevét is hiába keressük a kötetben. Például Quasimodo, Laxness, Lagerkvist, Tagore (mindegyik Nobel-díjas), Verhaeren, Cvetajeva, Herzen, Pratolini, Kazantzakis stb. azért maradtak volna ki, mert nem ütük meg a mértéket? Sokkal valószínűbb, hogy elkerülték a válogatók figyelmét. Több író esetében ez annál inkább feltételezhető, mert a címben feltüntetett 1945—1980-as időhatár lényegében csak jelképes: a bibliográfiában felsorolt művek zöme, kerekén 96 százaléka ugyanis az *Új Könyvek* 1965 és 1980 közti évfolyamaiból is kiválogatható, azok tehát, akiktől ebben a 15 évben nem jelent meg új kiadás, háttérbe szorultak. Az 1945 és 1954 közti évtizedet egyetlen (Babits: *Amor sanctus*), az 1955—1959-es éveket pedig hat könyv képviseli.

Szembeötlő a könyv aránytalansága. A 310 oldalnyi terjedelemből mindössze 79 oldal jut több mint kétezer év irodalmának, viszont ennek a háromszorosa, 231 oldal a 20. századi íróknak. Az arányok ilyen mérvű eltolódása még akkor is túlzottnak tűnik, ha igazat adunk a szerkesztőknek abban, hogy a kortárs irodalom „a leginkább érdeklődésre számot tartó anyag”, s az is igaz, hogy ezekről még nincse-

nek általánosan elfogadottnak tekinthető értékítéletek. Léteznek azonban olyan ismérvek, amelyek alapján szigorúbban lehetett volna szűrni, válogatni, hogy minél kevesebben kerüljenek be azokból, akik néhány évtizeden belül kihullanak majd a világirodalmi rangot mérő idő rostáján.

A vitatható részekről függetlenül is azt tükrözi a kötet, hogy a szerkesztők nemcsak célkitűzésükben voltak igényesek, hanem a megvalósításban is. A válogatás és a művek címléírását követő rövid, tömör ismertetések lényegre törő tárgyyszerűsége egyaránt irodalmi igényességüket és tájékozottságukat dicséri.

A besorolási hibák és pontatlanságok már korántsem tanúskodnak ilyen egyértelműen bibliográfiai igényességükről. Amint írják „Sok gondot okozott az anyag elrendezése is, éppen azért, hogy azután az olvasónak minél kevesebb gondja legyen a keresgélessel.” A kötet szerkezeti felépítését arra a feltevésre alapozták, hogy az érdeklődő két úton indulhat el: „keresheti a jelentős szerzőket, ill. műveket, de kereshet olyan összeállításokat is, amelyek ezek nagyobb, viszonylag egységes csoportjairól informálhatnak.” Ennek megfelelően két fő részre tagolódik a kötet. Az elsőben az antológiák és a nagy gyűjtemények, a másodikban pedig a kiemelkedő jelentőségű szerzők, illetve ezek munkáinak leírásai találhatók.

Az első rész elrendezése jól áttekinthető, világos, a tartalomjegyzék segítségével gyorsan és könnyen tájékozódhat az olvasó. A különböző antológiák és gyűjteményes kötetek adatai a jellegüknek megfelelő fejezetekben (Nagy magyar műfordítók antológiái; Világirodalmi antológiák; Az ókor irodalmi; Középkori irodalom; Egyes nemzeti irodalmak századokát átfogó antológiái; Egyes irodalmak kistükre; Egyes nemzeti irodalmak huszadik századi antológiái; Égtájak), a fejezeteken belül nyelvi, illetve nemzeti csoportosításban követik egymást. Kár, hogy a csoportokon belül a művek besorolása semmiféle rendet nem mutat. Igaz ugyan, hogy egy-egy alcím alatt nem sok mű van, így nem okoz nagy gondot az eligazodás, mégis az lett volna a helyes, ha a besorolási alapelvnek megfelelően valamilyen rendszerben, a kötet nagyobb részéhez igazodva betűrendben sorakoznának a leírások.

A kötet második részében öt nagy csoportra bontva s ezeken belül betűrendben sorakoznak a kiemelkedő szerzők nevei és műveik adatai. Az öt csoport: Ókori szerzők és művek; Középkori szerzők és művek; Szerzők és művek

a reneszánsztól a felvilágosodásig; Szerzők és művek a 19. századból; Szerzők és művek a 20. századból. Kár, hogy itt már nem alkalmazták az első rész áttekintését megkönnyítő és a tájékozódást is nagyban segítő nyelvi-nemzeti bontást. (Annál is inkább, mert az írók nagy részéről az ismertetések sem árulják el nyelvi-nemzeti hovatarozásukat.) A korszakokról szintén lehetne vitázni. A *reneszánsztól a felvilágosodásig* elnevezés például nemcsak azért nem a legszerencsésebb, mert átfedés van a középkor és a reneszánsz között, hanem sokkal inkább azért, mert megtevesztheti a járlatlanabb olvasókat az a furcsaság, hogy a két csak európai eszmeáramlatról elnevezett csoportban találja a kor kínai íróinak munkáit is. Jobban kifejezte volna a lényegét a „16—18. század” cím. A 19. és a 20. századnak a századfordulóval való merev szétválasztása is vitatható, részben azért, mert maga a századforduló nem hozott az irodalomban olyan tartalmi, formai, esztétikai változást, amely új irodalmi korszak nyitányát jelentette volna, másrészt, mert számos író élete és működése átível a 19. ből a 20. századba. Ezekkel a szerkesztők sem nagyon tudtak mit kezdeni, ötletszerűen sorolták egyiket ide, a másikat amoda. Például Jarry (+1907) egy 19. századi művével, Ukrainka (+1913), Trakl (+1914), London (+1916), Sólem Aléchem (+1916), Cankar (+1920) stb. 20. századi, de az őket túlélők közül France (+1924), Alain-Fournier (+1927), Hardy (+1928), Jirásék (+1930) stb. a 19. századiakhoz került. Ezek azért vagy itt, vagy ott mégis csak megtalálhatók, legfeljebb France okozhat problémát, akit a betűrendben rossz helyre, Fontane elé soroltak.

Vannak azonban olyanok is, akiket saját korból kiszakítva úgy elrejtettek, hogy csak véletlenül bukkanhat rájuk az ember. Például Burns (1759—1796) és Novalis (1772—1801) a 19. századi, Botev (1848—1876) és Kulis (1819—1897) a 20. századi szerzők közé került. A legkirívóbb Nguyen Trai (1380?—1442?) esete, akit hat évszázaddal megfiatalítva a középkorból a 20. századba helyeztek. Joggal merül fel a kérdés: miért nem volt a könyvnek lektora, aki a kívülálló szemével első olvasásra felfedezte volna a besorolási tévedéseket, sőt talán még az olyan elírási-gépelési hibákat is, hogy valaki ötszáz évvel halála után született (Walter von der Vogelweide), vagy jeles művének megírása előtt fél évszázaddal meghalt (O’Casey).

Végül szólni kell egy lényeges hiányosság-

ról. Az a bibliográfia, amely ennyi szerzőt és művet felsorol, már nem nélkülözheti a mutatókat. Nagyban növelte volna használati értékét és tájékoztató szerepét, sok felesleges böngészéstől megkímélte volna az olvasókat és az állománykiegészítő segédeszközként használó

könyvtárosokat, ha a kötetet név-, cím- és, ami legalább ilyen fontos lett volna, nyelvi-nemzeti mutató zárja. (1983. OSZK KMK — Népművelési Propaganda Iroda. 310 l. 84 Ft)

Könczöl Imre